

ПРОФ. ПИЛИП ГАЙДА (24.IX.1892 — 2.IX.1989)

Хронологічна біографія

24 вересня 1892 р. — народився в селі Пронятині, найстарший син Петра та Марії (Ваврів); у сім'ї згодом народжуються Михайло, Євдокія, Василь та ще одна дитина, яка померла малою.

1898 — 1904 — сільська школа в Пронятині.

1905 — 1913 — перша класична гімназія в Тернополі (характеристика професорів та учнів; напруження між українцями проукраїнських і москвофільських поглядів; перша платонічна любов; діяльність у молодіжних організаціях).

1912 — несподівана смерть батька Петра.

1913 — матура — іспит зрілості й закінчення середньої школи.

1914 — 1915 — школа старшин у Відні, Австрія, початок військової служби в австрійському війську; початок Першої світової війни.

1915 — рання зима. П. Гайда в Карпатах як старшина австрійського війська; царсько-російський полон у переїзді через Україну і Київ до Ташкента.

1916 — у Ташкенті 700 українців полонених; запізнаються з українцями Ташкента; організація та виконання концерту на честь Тараса Шевченка; літо 1916 — спроба втечі з полону в Ташкенті.

1917 — у лютому початок революції в Росії. Навесні організується український гарнізон із полонених українців та місцевого населення, аби їхати до Києва допомагати Україні; арешт старшин та їх звільнення. Великдень у Ташкенті. Виїзд до Києва двома поїздами по 40 вагонів; російські перешкоди. Київ — праця в Центральній Раді в уряді преси; участь у державному хорі Кошиця. Большевицький переворот у жовтні. Київ — пізня осінь. Повстання на Подолі; неспокій в Арсеналі; вступ до Української армії; Центральна Рада готується покидати Київ.

1918 — січень. Єдині Січові Стрільці тримають порядок у Києві. Крути — студенти й гімназисти боронять Київ від наїзду; похорон загиблих. Проголошення IV Універсалу. Арешт українців, арешт Пилипа Гайди; зустріч із Юрієм Коцюбинським, головою большевицького уряду.

Березень — договір у Бресті Литовському; большевики залишають Київ; повертається Центральна Рада. Квітень — проголошення гетьманом Павла Скоропадського; робота в Міністерстві шляхів. Протигетьманське повстання; гетьман відлітає до Берліна. Осінь — Пилип Гайда зголошується до Січових Стрільців; стає комендантом куреня; виконує наказ організувати військовий озброєний поїзд і їхати на північ від Полтави.

1919 — лютий. Заняття більшовиками містечка Лохвиці, в березні — міста Ромни, дорога до Конотопу перекрита більшовиками. Повернення до Києва. Квітень — повернення до Тернополя; звістка про смерть матері. Травень — повернення до Проскурова, місця перебування Уряду України. Літо — УГА переходить Збруч на Київ. 30 серпня — УГА та Січові Стрільці визволяють Київ; 31 серпня — напад армії Денікіна на Київ. Кам'янець-Подільський — лікування від поранення, хвороба на поворотний тиф.

1920 — весна. УГА укладає угоду з Денікіним; Петлюра та УНР укладає Варшавський договір із Польщею.

1921 — повернення до Пронятина, Тернополя. Інтернований у Тарнові й Ченстохові. Весна: підготовка до походу в Україну на Базар, але не бере участі в поході.

1922 — повернення до Тернополя; Великдень у Пронятині. Осінь (1922) — Виїзд до Львова, вписування до Українського таємного університету; характеристика студентів (700) та професорів, переслідування Польщею.

1923 — весна: іспит у Таємному українському університеті у Львові, закінчення філософських студій; червень: виїзд на студії до університету Грац, Австрія. Студіює німецьку мову та філологію; осінь (1923) — вибір на голову українського студентського товариства «Січ».

1924 — організує репрезентативний концерт українських студентів Граца й Відня; представляє товариство «Січ» на світовому з'їзді студентів у Гданську; дістає теми до приготування абсолюторії та докторської дисертації.

1925 — осінь: Краків, Ягеллонський університет — нострифікація диплома з Граца. Участь у житті українських студентів (800) та громади.

1926 — 1927 — повстання Пiлсудського та його виграш, однак для українців ситуація не покращується. Час пацифікації, ув'язнення українців у Березі Картузькій.

1927 — 9 серпня — вінчання Станислави Лисої з Пилипом Гайдою в Тернополі; вересень — початок роботи в гімназії «Рідної школи». Дружина виїжджає на учительську посаду в корінній Польщі.

1928 — другий рік у гімназії «Рідної школи»; приготування до іспитів докторської дисертації.

1929 — лютий: Пилип Гайда в Кракові працює над докторатом; дружина Станислава, учителька в Лодзі під Варшавою, повертається до Тернополя через Краків на материнську відпустку, й вони разом повертаються до Тернополя. 28 березня — народження першого сина Ігоря.

1931 — 12 травня — Пилип Гайда складає педагогічні іспити на професора.

1932 — перенесення проф. Гайди до Першої класичної гімназії в Тернополі.

1934 — 4 березня — народження доньки Зоряни (Зірки) Дарії.

1936 — березень — офіційне прийняття на державну роботу (статут). 19 липня — народження другого сина Атаназія (Танаса).

1937 — рік політичного напруження; приготування до війни.

1938 – 1939 — доля Карпатської України.

1939 — весна: мобілізація до польського війська. Вересень — початок Другої світової війни. Через Тернопіль поляки втікають до Румунії. Перші бомби й паніка. 19 вересня — Червона армія в'їжджає до Тернополя.

осінь — реорганізація шкіл на радянський спосіб. Пилипа Гайду призначено на голову учительської профспілки Тернопільської області.

1939 – 1940 — большевицькі арешти й вивезення людей на Сибір.

1940 – 1941 — новий шкільний рік, перехід від п'ятиденного навчання на шестиденне.

1941 — 18 червня — виклик на допити до НКВД у Тернополі; 20 червня — Німеччина починає війну з Радянським Союзом; 22 червня — НКВД розшукує Пилипа Гайду; втеча на село; 1 липня — німецькі війська займають Тернопіль; великі сподівання населення та великі розчарування; осінь — у Тернополі та цілій Галичині утворюється мережа Українських допомогівих комітетів. По всій Галичині відкриваються 10 гімназій з українською мовою навчання; 15 листопада — вписи до гімназії в Тернополі, пошесть скарлатини, навчання припинено, карантин Тернополя.

1942 – 1943 — шкільний рік: гімназія добре розвивається.

1943 — весна: утворення Української дивізії; пришвидшення матури та обіцянки подальшого навчання; літо – осінь: 25 листопада — будинок гімназії займає німецьке військо, німецька армія відступає на Захід.

1944 — січень: закривають гімназію. Із Тернополя багато людей виїжджає на Захід; лютий – березень: еміграція (родина Пилипа Гайди переїжджає до Станиславова, сучасного Івано-Франківська; квітень – травень: переїзд на Лемківщину до Ліска над Сяном; травень – червень: створення гімназії в Криничі; заклик до гімназистів зголошуватися до юнаків; липень: родина поділена на три частини (проф. Пилип Гайда, син Ігор та матір Станислава з малолітніми дітьми Зіркою і Танасом); серпень – вересень: Пилипа Гайду як опікуна юнаків призначено до Мюнстера, Везеля та Арнгайма в Голландії; жовтень: члени родини Гайд віднаходять одне одного у Відні, переїжджають до Лінца в Австрії; грудень: відкриття гімназії в Лінці.

1945 — січень – лютий: навчання відбувається попри часте бомбардування; квітень: кінець юнацької гімназії, виїзд із Лінца до Баварії всіх членів родини, окрім Ігоря, який служить у юнаках; травень: поселення в Кірхдорфі кількох українських родин; кінець війни, Ігор приходить до Кірхдорфа; серпень – вересень: створення гімназії в Карлсфельді на чолі з директором Володимиром Радзиковичем та переїзд до табору переселенців у Карлсфельді, Баварії; вересень 1945 – травень 1946: гімназія в Карлсфельді.

1946 – 1949 — гімназія в таборі «Орлик» переселенців у Берхтесгадені, Баварія.

1946 — червень: переїзд до Берхтесгадена.

1949 — осінь: виїзд до США через переходові табори Функ Касерне в Мюнхені та порту Бременгафен; 9 листопада — висадка з корабля в Нью-Йорку та переїзд на сталий осідок у Детройті, штат Мічиган.

1950 – 1952 — час написання спогадів «Пройдений шлях» (20 густо списаних зшитків).

Постскрипtum

За час перебування в США шукає роботи, щоб утримувати родину. Робота чорна, часто змінюється. На 75-му році життя (1967) іде на пенсію. До 1977 р. працює в суботній школі українознавства. До кінця життя є членом парафії УГКЦ Непорочного Зачаття в Гемтремку (Hamtramck, Michigan, східна частина Детройта), громадських організацій Український конгресовий комітет Америки, Патріархальне товариство в США тощо.

Професор Пилип Гайда 2 вересня 1987 р. відійшов у вічність. Його тлінні останки спочивають на цвинтарі Mount Olive, Warren, Michigan, що є передмістям Детройта.